

Kitap Tanıtımı

Emir Kuşçu, *Wilfred Cantwell Smith Örneği, Din Fenomenolojisi*, Sarkaç Yayınları, Ankara 2011, 267 s.

Abdulkadir KIYAK¹

“Dinleri anlamada dini sembollerin ve fenomenlerin anlamını araştırmak büyük önem arz eder. Bu hedef doğrultusunda yapılan çalışmada onların anlamını çarpıtmayacak bir yöntemle işe koyulmak gerekmektedir. Bundan dolayı fenomenolojik yöntem, din bilimleri sahasında her zaman için hem revaçta olmuş hem de ilgi görmüştür. Bu yöntem seksenli yılların ortalarından itibaren her ne kadar feminist, postmodernist ve kognitif eleştirilere maruz kalsa da güvenilirliğini ve güncelliğini koruyabilmiştir. Çünkü fenomenolojik yöntem, ilk defa ortaya çıktığı klasik anlayışın temel özelliklerine sadık kalmanın yanın da gelişen farklı bakış açılarıyla kendini yenileyebilmiştir. Bu bakımdan günümüzde çağdaş bir fenomenolojik yöntem nasıl olmalıdır? Çağdaş ve yeni bir fenomenolojik anlayışın inşasında, klasik fenomenolojiye ait düsturların hangileri korunmalı hangileri terk edilmelidir? Bu bağlamda Jacques Waardenburg, yeni ve çağdaş fenomenolojinin en mühim özelliğinin nesne yönelimli olmak yerine inanç mensuplarının niyetlerine odaklanması olduğunun altını çizer. Bu görüşündeki ilham kaynağı ise Wilfred Cantwell Smith’dir. Bundan ötürü Cantwell Smith ön plana çıkmaktadır. Smith, salt bir fenomenolojik bir yöntemi takip etmediği gibi özellikle tipolojik bir fenomenolojiyi de eleştirmiştir. Ona göre karşılaştırılması

¹ Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Dinler Tarihi Anabilim Dalı.

gereken tipolojik yapılar değil, kendileri olmaksızın yapıların anlamsız olduğu insan kavrayışlarıdır. Smith'in bu vurgusu özellikle pozitivist bilgi anlayışının aşılmasında da önem arz etmektedir. Ayrıca Smith, geliştirdiği birleşmiş eleştirel öz bilinç kavramı, içeriden anlama ve dışarıdan anlama kutupsallığını tahtından indirerek, içeriden anlama ve dışarıdan anlama bütünlüğünü gerçekleştirmiştir." Kitabın giriş kısmında verilen bu bilgiler, kitabın hazırlanış gayesini özetlemektedir. Fenomenolojik yönetime kazandırdığı yeni bir tarz ve bakış açısından hareketle Cantwell Smith'in bu alana katkıları kitabın temel konusunu teşkil etmiştir. Yazar bu çalışmayla yönetsel çalışmalara katkı sağlamayı hedeflemiştir. Emir Kuşcu'nun "Din Fenomenolojisi (Wilfred Cantwell Smith Örneği)" adlı eseri giriş ve dört bölümden oluşmaktadır.

Yazar eserin giriş kısmında fenomenolojik yöntemin sınırlılıkları, ne olduğu ve din bilimleri alanındaki önemine değinmiştir. Fenomenolojik yöntemin tarih içerisinde karşılaştığı olumsuz eleştiriler karşısında varlığını ve güvenilirliğini koruyabildiğine vurgu yapmıştır. Çağdaş bir fenomenolojik yöntemin nasıl olması gerektiği konusunda önemli bilgiler vermektedir. Bu çağdaş fenomenolojide klasik fenomenolojinin hangi sınırlarda varlığını taşıması hususu üzerinde de durulmuştur. Ayrıca Jacques Waardenburg ve Wilfred Cantwell Smith'in fenomenolojik yöntem hakkındaki görüşlerine değinilmekte ve bu alana sağladıkları kazanımlara değinilmiştir.

Eserin birinci bölümünde yazar din fenomenolojisi ile felsefi fenomenoloji arasındaki ilişki üzerinde durmuştur. Bu bağlamda özellikle din fenomenolojisinin hangi açılardan felsefi fenomenoloji ile örtüştüğünü veya her ikisi arasında ne tür farklılıklar olduğuna değinilmiştir. Yine yazar bu bölümde din fenomenolojisinin temel kavramlarını felsefi ve ilmi olarak açıklamıştır. Ayrıca din fenomenolojisinin empirik olup olmadığı, dini fenomenlerin içeriden anlamı, indirgemecilik ve dini fenomenlerin tarihselliği, din fenomenolojisinin teolojiden farkı vb. meseleleri üzerinde durulmuştur. Yazar bu konuları incelerken gerek klasik dönem gerekse çağdaş dönem din fenomenologlarının fikir ve görüşleri de bilimsel bir bağlamda irdelenmiş ve tetkik edilmiştir. Bu da konunun din fenomenologlarının farklı bilimsel bakış açıları ve yorumlarıyla ortaya konmasına sebep olmuştur. Daha sonra ise özsel fenomenolojinin tenkidıyla diyalojik bir fenomenolojinin inşasının önemi üzerinde durmuştur.

Eserin ikinci bölümünde din fenomenolojisinin en önemli sorunlarından olan "içeriden anlama ve dışarıdan anlama" sorunu üzerinde durulmuştur. Bu bölümde konunun üç önemli boyutu üzerinde durulmuştur. İlk olarak dini tecrübenin ya da kutsalın otonomisi fikriyle alakalıdır. Konuyla ilişkili Otto, Wach ve Eliade'nin görüşleri bu bölümde değerlendirilmiştir. İkinci olarak indirgemecilik

meselesi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ise indirgemeciliğe taraf olan Segal'ın görüşleri irdelenmiş ve bu görüşlere yönelik tenkitler ele alınmıştır. Daha sonra ise yorumsal bir sosyalbilim düşüncesiyle fenomenolojinin işbirliği ve diyalogu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Son olarak ise dini araştırmalarda dini fenomenlere ne dışarıdan ne de içeriden bakan nötral pozisyonu tartışılmıştır.

Eserin üçüncü bölümünde fenomenolojik yöntemle tekabül eden karşılaştırmalı din disiplininin küresel bağlamda nasıl rol oynadığı üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla karşılaştırmalı din disiplinine olan ihtiyacı tetikleyen etkenlerin ve icra ettiği işlevin ne olduğuna ilişkin sorunlar ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde din kavramının yeterliliğini araştıran Cantwell Smith'in etimolojik tartışmasına yer verilmiştir. Yine Smith'in metodolojisini yapılandıran iman-inanç ayırımı, birikimsel gelenek kavramları üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde Cantwell Smith'de, dini hayatın fenomenolojisi üzerinde durulmuştur. Smith için önemli olan kutsal nesnelere veya önermelerden ziyade şahsilek boyutunun ön plana çıktığı dini hayatın araştırılması önem arz etmektedir. Dolayısıyla burada önem arz eden süreç ve katılım kavramları üzerinde durulmaktadır. Neticede Smith bu bölümde öznelliğe ve nesnelliğe alternatif teşkil eden birleşmiş öz bilinç kavramına sığınarak diyalogik bir bağlamda kendi fenomenolojisini inşa etmektedir.

Emir Kuşçu bilimsel araştırma yöntemlerini esas alarak hazırlamış olduğu bu eserle Felsefe ve Din Bilimleri alanına önemli bir katkı ve zenginlik sağlamıştır. Öncelikle çalışmada bilimsel ve akıcı bir dil kullanılarak din fenomenolojisinin temel kavramları felsefi ve ilmi olarak açıklanmıştır. Oldukça geniş bir içeriğe sahip olan bu eserin, Felsefe ve Din Bilimleri araştırma yöntemleri temel alınarak hazırlanmış bilimsel bir çalışma olduğu görülür. Eser incelendiğinde yazar öncelikle çalışmasında fenomenolojik yöntemin ve bu bağlamda Din Fenomenolojisi adı verilen disiplinin ne olduğunu ve Din Bilimleri sahasında nasıl bir fonksiyona sahip olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Eserde Din Fenomenolojisi genel bütünlüğü içerisinde ele alınıp irdelenmiştir. Onun felsefi fenomenolojisiyle olan ilişkisi, fenomenolojinin dinler tarihinden ayrıldığı noktalar veya onunla olan münasebeti, indirgemecilik problemi, tarihsellik sorunu ve din fenomenolojisinin teolojik bir karaktere sahip olup olmadığı gibi problemler bu çalışmanın temel konularını teşkil etmiştir. Eserin üzerinde yoğunlaştığı en önemli konulardan biri de din fenomenolojisinin temel problemi olan dini fenomenleri içten anlama sorunu ile beraber bunun karşıtı olan dıştan anlama sorunudur. Din fenomenolojisinin bütün bu problematik konuları yeni ve çağdaş bir fenomenolojik yöntemin inşasında önemli bir isim olarak kabul edilen "Wilfred Cantwell

Smith" fenomenolojik yöntem hakkındaki görüşleri temel alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Cantwell Smith "*birleşmiş eleştirel öz bilinç*" düşüncesi içeriden-dışarıdan ayırımının aşılmasında önemli bir rol oynadığını ve içeriden-dışarıdan anlama bütünlüğünü gerçekleştirmiştir. Bu çalışmayla Cantwell Smith'in fenomenolojik geleneğe yeni bir anlayış ve soluk kazandırdığı ortaya konulmuştur. Cantwell Smith'le beraber diğer din fenomenologlarının ve din bilimcilerinin yöntem hakkındaki farklı bilimsel bakış açıları ve yorumlarına da değinilerek çalışmaya zenginlik katılmakla beraber konunun temel problematiğinin ortaya konulması, açıklanması ve anlaşılmasında etkili olunmuştur.

Yazar Emir KUŞÇU bu eserleriyle birlikte Mitoloji ve Varoluş, Dinler Tarihinin Eleştirel Bağlamı adlı kitapları, Teolojik Hermenötik, Tarih ve Eskatoloji adlı çeviri çalışmaları ve çeşitli dergilerde yayımlanan makaleleri ile Dinler Tarihi alanına hatırı sayılır bir katkı sağlamıştır. 2014 yılındaki talihsiz kazayla aramızdan ayrılan değerli meslektaşım Emir KUŞÇU'ya Allah'tan rahmet, yakınlarına ise sonsuz sabırlar dilerim.